

بەرگریا پینج تابلۆپین تراژیدیین (گوندی مه) د فهژهنا فورمالیستیدا

د. حسین عثمان عبدالرحمن (وانه بیژل زانکویا نهوروز)

پروفیسور هاریکار

زانکویا زاخۆ، فاکولتیا زانستین مرۆفایهتی

ههرییا کوردستانی - عێراق

کورتی

د قوناغا هوزانا نویدا، هوزاشان بهر ب جفاکێهه هات و ب درێزاهیا ماوی ئی قوناغی، خوه ل خهم و پهژاره و خوهشی و نهخوهشی و ئاریشه و دایبشین وی کره خودان و بهرهمین خوه کره فهژێرا هزرا زیندیی جفاکێ خوه؛ ب پهنگهکی کو نهفی تاکی هم هائی ژ جفاکێ خوه ههبوویه و هم زی بهرسف و ریکه چارهیین تاییهت ب چارهسهرکنا ئاریشان ههبوویه. تراژیدیا (گوندی مه) تابلۆپهکا رهشا پینج دهمیه، کو ژ گوشه نیگایا بهرگریه، خالین بهرگریا نهتهوی تیدا هاتینه دیارکرن و شروقهکرن و ب شیوهیهکی ناراستهوخۆ پهیکهری ب هیزێ بهرگریا هوزاشانی نیشا خوینهری ددهت. ههر لسه فی بنهمای، نویاتی، بهرگری، کارهسات، مهرگهسات و رهشبینی هه می بههرا _ کو د خزمهتا ئی گرمانیدا بوویه _ بین هاتینه باسکرن. ههلبهت فهکولین ل ژیرنافی (بهرگریا پینج تابلۆپین تراژیدیین) گوندی مه) د فهژهنا فورمالیستیدا (لهور گرمانا (ناهرۆک پشکهکه ژ رۆخساری هوزانی). هاتیه بهرهمهفکرن و گشت لیکدانا هزران و دوشچوونا واتا یین پشت پهیف و نیقه دیران ژ هه بقی مهههه هاتینه نهجمان، کو بیکومان لدهیماهیکی ژ ئهف چهنده ب هه پینج تابلۆپین تراژیدییه هاتیه سهلماندن.

پهفین کلیلی : گوندی مه، تراژیدیا، فورمالیزم، شکوفسکی.

1. پینشهکی

ب. پینازا فهکولینی (وهسفی شروقهکاری) یه، کو ب وهسفا رۆخساری هوزانی باس ل ناههروکا وی دکهین و ههلبهت ناههروکا ژ لگورهی تیکههشتنا زانا و بلههتان؛ ههلهگری باری گران وی سهردهمی بوویه.

ت. گرمانه: "ههبوون و نهبوونا بهرگری د دهقی (گوندی مه) دا و ناههروکا پشکهکه ژ رۆخساری هوزانی." نهگه ب شیوهیهکی هویر و هونهری بهری خوه بدهینه پینکها هوزانی و چهوانیا شیسین و پزکرا وی، بو مه دیار دیت کو ب دوشچوونا ئی هوزانی ئهف چهنده یا بو مه هاتیه سهلماندن.

ث. ئارمانج: ئارمانج ژ ئی چهنده ئهوه کو باس ل هه دوو جههسههین سههههین دهقی بکهین و ب ههف گری بدهین و وان پویدانان بهرجهسته تر و د چارچووئی فورمالیستیدا باسبکهین، لهورا دی شیین بیژین، هوزانا (گوندی مه) ژ ئی چهنده بیههه نینه و تراژیدیا، _ وهک ناههروکا _ ماوهیهکی کورتی میژوو یا پری خهم و پهژارهیین مللهتی کورد نیشان ددهت و هوزاشان وهک فهگیرهکی هه می تشتران و مللهتی کورد وهک قارهمانهک تیدا رۆلی خوه دگیرن.

ج. پهیکهری گشتیی فهکولینی: فهکولین ژ دوو بهندان پینکدهیت: بهندی ئیکتی: کورتیهکا میژوووی لسهه تیورا رهخههیا فورمالیستی و بهرگری جیه. بهندی دووی: پینکها بهرگری د تراژیدیا (گوندی مه) دا، لدویف بنهمایین سههههین رهخنا

ئهگه ل لیندینا ئهدهیاتا کوردی هویر بینههه، زور ب روونی پینکها ناههروکا گشت قوناغین هوزانا کوردی بو مه دیار دین کو هه قوناغکی پویه ب چ دایه و هه هوزانهکی چ ناههروکا ههلهزرتیه و هوزاشانی ب پهیف و دهرپینن خوه باس ل چ کره؟

أ. ناوینشان: ئهف فهکولینه ل ژیر نافی (بهرگریا پینج تابلۆپین تراژیدیین) گوندی مه) د فهژهنا فورمالیستیدا) باس ل پینکها بهرگریا فۆرمی و ناههروکا هوزانا (گوندی مه) دکهت و راستهوخۆ ب کولداین وی سهردهمیته گری ددهت، کو بیکومان ههلهگرین هزرین ب هیزین قوناغا نویدا هوزانا کوردی؛ هوزاشان، شیسهر، رهوشهههیر و تیکههشتیین جفاکی بوویه،

المجلة الاكاديمية لجامعة نوروز

المجلد 7، العدد 2 (2018)

استلم البحث في 2018/4/2، قبل في 2018/4/21

ورقة بحث منتظمة نشرت في 2018/6/14

البريد الإلكتروني للباحث : hussien.othman@gmail.com

حقوق الطبع والنشر © 2017 أسماء المؤلفين. هذه مقالة الوصول إليها مفتوح موزعة تحت رخصة

المشاع الايادي النسبي - CC BY-NC-ND 4.0

بهینته دیتن و بهرهمی ئەدەبی فۆرمەکه و پیندقیه داکۆکی لسه رۆخسار و فۆرمی دهقی بهینته کرن. (3) و پتر گرنگی ب فۆرمی دهقی/هوزانی ددا. هەر چهنده فۆرم و نافه رۆك ب ئیکه د گریدایه، لئ نافه رۆك ب رۆخساریه بهنده و بئی وی هیچ بهایی خوه یننه و رۆخسار راستهوخو یه کسانه ب زمانیه و ئەو زمانی ژ چارچووشی خوه ین ئاسایی دهینته دهری و دبینه ئەدەبیهت و د ئەدبیهتیدا زی هه مان رۆخساره رۆلی خوه دگیریت. کهواته " پیندقیه بهرهمی ئەدەبی ب تئی ژ لاین ئەدەبی بوونیه یا گرنگ بیت و هەر ژ بهر هندی وان دقا ب ریکهکا زانستی، نهینیا ئەدەبیهتا/ Literariness بهرهمی ئەدەبی دیار بکن. " (4) واته ب تئی دویچوونا زمانی دهقی بهینته کرن و شیوازی شیسین و جۆری ریزکرنا وان په یف و دهستهواژان لهر چاف بهینته وه رگرتن، کهواته دئ شیین یژین کو " ئەوا شیسهر دینتیت نه هندا گرنکه، به لکو چهوا دینتیت یا گرنکه" (5). ب گشتی ژئی ئەفئی تیۆری نه هندی درتژ بوو و هەر زوی کهفته بهر ریزگریا دهورونخوازان و رۆخساری دهقی ب هیچ ل قهلم ددان، چونکی " ب مخابنیه، درووستبوونا فی بزافی ل رووسیا یا هه فهدم بوو لگهل وه رارا حزبا کومونیستان. مارکسیستان هەر ژ دهستپنکا فۆرمالیستان هیزش کرته سهر وان و ئەو ب لادهر دان نیاسین، هه چهنده (بلینیسکی) بانی رهخنا نوپا رووسی، ئەو رهد نه دکرن و ههست ب گرنگی فۆرم و رۆخساری هوزانی کرپوو... هیزشین توند ل سالا (1924) ین دهستپنکرن – فۆرمالیست هەر ژ سالا 1921 ههتا 1925 ین دکاری خوهدا دنازاد بوون. – و بئی رهنگی ل سالا (1928) ین ب فهرمی هاته رهد کرن. لئ ب گشتی، ئەف بزافا کهلهکا گرنکا ئەدەبی ل دهوروبهری سالا 1914 ین دهستپنکر و ل سالا 1930 ین زی ژهر کورفه هیا لابهنگرین ئیستالینی – کو دهبان هه می تستان و ب تایهتی ئەدەبیاتی لسهر بنه مایی ئابووری شروقه بکن. – ژ نافچوو. " (6)

2.1 بنه ماین سهره کین رهخنا فۆرمالیستی

ئه گهر ب شیوه یه کئی گشتی بهری خوه بدهینه رهخنا فۆرمالیستی، دئ شیین هندهک ژ وان بنه مایان دیار بکن، یین د رهخنا فۆرمالیستیدا گرنگی ب وان هاتینه دان:

أ. زمان و گوهرینن زمانی

ب. رۆخساری هونهری دهقی (فۆرم)

ج. جوانکاری (هه فدری، رهگه زدوزی، ... ههند).

فۆرمالیستی و لوبوماهیکی زی ب هندهک ئەنجامین زانستی و لیستا ژیدهران ئەف قه کولینه بدوماهیك هاتیه.

بهندی ئیکتی: کورتیهکا میژووی لسهر رینازا رهخنه ییا فۆرمالیستی:

1. فۆرمالیزم: Formalism

1.1 (کورتیهکا میژووی)

خویایه بههرا پتریا تیۆرین رهخنه یی گرنگیی ددهنه نافه رۆکا دهقی و هه ردهم لوبوی هزرا سهره کیا دهقی دچن، هندهک جارن زی ب ریکا بهرهمی خوه دگه هینه ناخی شیسهری یان کاره کنه ری یان خوینه ری بهرهمی، کو بیگومان د هەر سی دۆخاندا زی، دهقی و جۆری گووتی و چهوانیا ریزکرنا هزران گرنکیا خوه هه یه؛ لئ هندهک جارن ب تئی رۆخساری دهقی گرنکه و رۆخساره برپاری ددهت و خوینه یان رهخنه گر زی بتئی گرنگیی ددهته پینکها تا سهرقه ییا دهقی. ئیک ژ وان تیۆرین رهخنه یین گرنگیی ددهنه رۆخسار و پینکها تا سهرقه ییا دهقی و چیز وه رگرتن ژ زمانی وی دهقی، تیۆرا رهخنه ییا (فۆرمالیزم) یه. " فۆرمالیزما رووسی، ئیکه ژ قوتابخانین رهخنا ئەدەبی کو ژ گوشه نیگایا زمانناسیه دویچوونا دهقین ئەدەبی دکته. " (1) و ب دیتنا وان هەر زمانه پینکها تا هزریا دهقی هه لدرگیت، لئ جهه سه ری سهره کی کو گرنگی ب وی دهینته دان، زمانه نهک پینکها تا هزری. ئەف تیۆره ژ هزرین دوو گروپ یان دهسته یان پینکها تا کو " ل سالا (1916 ز) ین ل باژیری (پترسبۆرک / پترۆگراد) جفاتهک هاته پینکهمان ل ژیر ناخی: (جفاتا خواندنا زمانی ئەدەبی – Society for the study of literary language) یان (جفاتا فه کولینین زمانی هوزانی – Society for investigation of poetic language) کو کورتکری وی ب رووسی دیتنه (Opojaz – ئوپویاز) و ئەندامین سهره کین وی بریتی بوون ژ: (بوریس ئاخنابوم، شکوفسکی و یاکوبینسکی) هه لبهت گروپه کی دی زی هه بوو کو ب سهرۆکتیا (یاکوبسن) ی بوو ل سالا (1915)، (جفاتا زمانناسین مۆسکو – Moscow linguistic circle) دامه زران بوو و بزاقین وان بههرا پتر لایهتی زماناسی فه دکرته فه. ئەندامین فان هەر دوو گروپان لگهل یهک دهه فکار بوون و دگوتته هەر دوو گروپان فۆرمالیست. " (2) هه لبهت خویایه کو هزرا ئەدەبیات یه کسانه ب جفاک و ئەدەبیات رهنگه دانا ژبانیه بهری پهیدا بوونا فۆرمالیستان یا زال بوو، لئ ژ گوشه نیگایا فان گروپان (ئەدەبیات ب تئی پرسهکا زمانیه و زمانی ئەدەبی، ئیکه ژ جۆرین زمانان و پیندقیه ژ گوشه نیگایا زمانناسیه

د. پرونیژی (خواز، مه‌جاز، درکه)

ه. کیش و سه‌روا

و. موسیقا

ز. ینگانه‌کرن DE familiarization

ح. وینه (وینه‌بێن خه‌یالی)

ط. لادان (لادانین ده‌نگی، په‌یچی و رسته‌ی) Deviation

ی. ئەده‌بیه‌ت (7)

به‌ندی دووین: (پیکهاتا به‌رگری د تراژیدیایا (گوندی مه) دا لویف بنه‌مایین ره‌خنا

فۆرمالیستی:

1.2 هوزان

گوندی مه

گوندی مه گهلۆ!

ل ژۆر چیاپه،

ل ژیر رویاره،

رۆژه‌کی ئی ئافایه و

هزارا ئالفی بایه!

☆☆☆

گوندی مه گهلۆ

ل دۆراکانی نه ..

ل ره‌خا زه‌فی نه ..

زه‌فی و بیده‌رن ..

ده‌به‌ لئ د چهرن ..

گوندی د برسی نه!

گوندی د تیپنی نه!

☆☆☆

ل گوندی مه گهلۆ!

شقان ئی رویسه ..

ئین ئی که‌په‌نه ..

هری وه‌ریسه ..

قه‌کیش گه‌رده‌نه!

☆☆☆

ل گوندی مه گهلۆ!

لایلای .. هاوارن.

نارینک .. زیارن.

لاندک .. ره‌ژی نه.

زارۆک .. د سۆقی نه.

☆☆☆

ل گوندی مه گهلۆ!

هه‌می دل رۆژن.

هه‌می بنه‌فش و نیرگر و بشکۆژن

ئو هیشتا شه‌فه ..

ئو هیشتا ره‌فه ..

ئو هیشتا مه و بوهارا هیشیا ..

خه‌ونه‌کا گه‌له‌کا دویره ئەفه! ده‌ۆک 1980 (8)

2.2 پراکتیزه کرنا پیکهاتا به‌رگری د تراژیدیایا (گوندی مه) دا لویف بنه‌مایین ره‌خنا

فۆرمالیستی

د سه‌لماندنا به‌رگریا نه‌ته‌وه‌ی د هوزانیدا، ره‌نگه ئەگه‌ر ژ گوشه‌نیکاپه‌کا دیتره‌ به‌ری خوه بده‌ینه ناهه‌روکا ئەده‌بیاتا کوردی، هنده‌ک تشت پتر بو مه‌ پوهن دین کو چیدیت کیم جارن مه‌ هزر د وی چهن‌دیدا کرییت؛ له‌ورا مه‌ ب فەر دیت کو هنده‌ک جه‌مه‌سە‌رین زیق و دیارین هوزانی، کو هه‌لگری باری به‌رگریا نه‌ته‌وه‌یینه د ناخن هوزانیدا بده‌ینه خویا کرن:

1. زمان

زمان وه‌ک ناسناما نه‌ته‌وه‌ی، هه‌لگری هزر و رامانین هوزانییه؛ کو هوزانان ژ بو به‌رحه‌سته‌کرنا ناهه‌روکا هوزانا خوه مفای ژئ وه‌رگریت، لئ هه‌ر قوناغه‌کی زمانه‌کی تایه‌تی خوه هه‌یه و هوزانان لگوره‌ی سه‌رده‌م و تیور و خواندنین وی سه‌رده‌می، زمانئ هوزانا خوه د هه‌لدب‌یریت. بو نمونه ئەگه‌ر د قوناغا هوزانا که‌شدا، زمانئ

3. هەرچەندە مملەتەکی دڵگەشن وەکی رۆژی، لی هەردەم د خەونا گەهشتن ب هیقی و ئاواتین خوەدانه. لی لگەل هندی زئی چ جارا ناگەهنە خۆزین خوە، چونکی خەونەکا گەلەکا دویە.

گشت ئەف بابەتە، هەمی یین د بابەتی رەشبینیدا کومقەبووین.

3. کیش

بیگومان ریتە و کیشا هۆزانا کوردی لگۆرە دەمی ب چەندین شیوازین جۆراوجۆر خۆباوویە و ئاوازین تاییەت ب سەردەمی خوە دایە زمانی وی هۆزانی. ئەگەر لگۆرە قوناغین هۆزانی فۆلکلۆر، کەشن و نوی و نوچواز و پشتی نوچوازییەتی بەری خوە بدەینە مۆسیقایا هۆزانی دین بینین کۆ کیشین خومالی، عەرووزی و نوی د هۆزانادا بەجەستە بوویە و ئەگەر هویتر ل مۆسیقا هۆزانا نوی بنزین، سی جۆر بۆ مە بەرجەستە دین:

1. کیشا سادە

2. کیشا لیکدای

3. فرەکیش (9)

بیگومان ئەف هۆزانە دچیتە د چوارچۆفی جۆری سببی ژ مۆسیقا هۆزانا نویدا، واتە قوناغا (سەربەستا خومالی / فرەکیش)؛ کۆ سەرەرای کیشا سەربەستا خومالی، ریتا نافەکیا هۆزانی زئی ل بەرچاف دەیتە وەرگرتن. ئەف هۆزانەکا فرەکیشە؛ چونکی هەم کیشا سادە و هەم کیشا لیکدای تیدا هاتینە پەیرەوکرن؛ کۆ بقی چەندی فرە ئاهەنگی ئیخستیه د هۆزانا خوەدا و راستەخۆ ئاهەنگا خەمگین و تراژیدی دژەیت.

هەلبەت ئەف خەمگینی و تراژیدیە زئی ژ ناخی وان پەیف و دەستەواژان دزیت و هەر پەشەک هەلگری خەم و پەژارەکییە:

ل گوندی مە گەلۆ

1. ئالفی بای

2. دەهەبە لی دچەرن

3. گوندی د برسینە

4. گوندی د تپینە

5. شقانی رویسە = یی ب کەپەنە

6. هری وەریسە = فەکیش گەردەنە

رەسەنی هۆزاشانی تیکەلی زمانین بیانی - فارسی، تورکی و عەرەبی - و شارستانیەت و تیکەهین هزرین وان زمانان بوو بیت، د قوناغا هۆزانا نویدا پاراستنا رەسەنایەتیا زمانی هۆزاشانی ژ ئەرکین سەرەکیین هۆزاشانی بوویە. لەورا ئەگەر بەری خوە بدەینە ئەفی هۆزانی دین بینین کۆ زمانی پەتی ب زاراف و دەستەواژەین خوەفە هاتیە پاراستن و هۆزاشان زۆر زبەرکەنە ب زمانی خوە یی پەتی، بەرگری ژ ئاخ و نەتەوا خوە دکەت. ژ وان پەیفین رەسەنین د فی هۆزانی هاتین، وەکی: (گەلۆ، ژۆر، ژیر، ئالفی بای، زەفی، بیدەر، دەهەبە، کەپەن، وەریس، فەکیشا گەردەنی، نارینک، زیار، رەزی، بوهارا هیثیا...هتد.). لەورا د تیکەم دەستەواژەدا نافی (گوندی مە) وەک هینایەک بو وەلاتی خوە بکار ئینایە:

گوندی مە = وەلاتی مە = کوردستان

2. نافەرۆک

ئەگەر ئەم بەری خوە بدەینە هۆزانا نوی دین بینین کۆ نافەرۆکین وان بابەتین نوی و سەردەمیانە، واتە خوە ژ نافەرۆکین کلاسیکی و ئایینی و سۆفیگەری، تا رادەبەکی زۆر دایە پاش و بوویە هەلگری بابەتین: نیشتان، نەتەوی، جفاکی، سیاسی، پەروەدەیی و...هتد. لەورا ب لینیپنا فی هۆزانی، دین بینین کۆ نافەرۆکا وی، تراژیدیەکا نیشتان، نەتەوی، بەرگری، رەخنەییە و گشت ئەف نافەرۆکە ب رەخنە باسکرینە و د ئەنجامدا خوە د هزرا رەشبینیدا بەرجەستە دکەت. هەلبەت ب فی دینتی و ژ فی گۆشە نیکایێشە، بەرگریەکا موکوم و بیزا بابەتیانە ژ نەتەو و نیشتان خوە دکەت و گشت وان رویدان و کارساتان دۆکۆمەنت دکەت و راستەوخو و بیی هیچ چەکەک بەرگری و بەرخودانی دکەت؛ و بیگومان دەق ب پینچ بابەتین جۆراوجۆر، د ئیک هزر و بابەتدا فی دیواری موکوم و ئەلف ل هەمبەری نەیار و دوژمنکاران ئافا دکەت:

1. وەسفا گوندی ب ئافەدانی و گەشایەتی و خرابی و ویرانی وی ب دەستی رەشەبايان کۆ هەمان عەرەبن.

2. سەرەرای وان هەمی داهاات و نەعمەتین خودی دایە گوندیان، هەردەم هۆف و دەهەبە تیدا دچەرن و وان گوندیان برسی دەیلن.

3. خوەلیسەری و یی کەسی و ب خودانیا گوندیان نیشان دەت کۆ رۆژانە ب سەری قنارێشە د هلاویستیە و دەینە سیدارەدان.

4. کوشتنا خەلکی سقیل و ژن و زارۆکان.

لې د تابلؤيا چارندا، ئاهنگ و موسيقايا خه مگينا وى تراژيدىن دگه هيته كويتكى،
دهمى باس ل وان دايك و زارؤكان دكەت:

5 برگه _____
5 برگه _____
* * *

ل گوندى مه گه لؤ:

5 برگه _____
5 برگه _____
5 برگه _____
5 برگه _____
5 برگه _____

ح. لايلاي هاوارن
خ. نارينك زيارن
د. لاندك رهژينه
ژ. زارؤك د سؤتبنة

7. شهفه = دناخى خوهدا، تارياتي و ترس، دزى و بى بهختين نيشان ددهت.

* * *

8. رهفه = دوپماهيكا نهنجامين نهخوشه و خوهلبسهري و دهرهديران نيشان ددهت.

5 برگه _____
5 برگه _____

9. خه ونهكه = هه بوونهكا بهرزه و نه بهرجهستهيه، دهستى كهسى ناگههيتى و بى بهايين نيشان ددهت.

5 برگه _____
5 برگه _____

10. دويره: وهكى سهرا بهكيبه و هندى لويىف بچى ناگههيتى و هندى بهرغه بچى، ويقتتر دچيت و بى نهنجاميين نيشان ددهت.

5 برگه _____
* * *

لې خؤراگريا هوزاشانى ب بكارئينان كيشا خومالى و رهسانا كوردى؛ راستهوخؤ دهبرينى ژ هندى دكەت كو قيايه خوه ژ كؤت و بهندنين عهرووزا عهردى/كلاسيكى

5 برگه _____
5 برگه _____

رزگار بكت و ب زمانهكى ساده و د چوارچوفا پهيف و دهستهواژهين خومالى وى بهرگرين بهيزتر لې بكت، هه تاكو ههم عهرووزا عهردى نههئيليت و ههم

5 برگه _____
5 برگه _____
3 برگه _____

رهسه نايهتيا خوه بهئيليت:

5 برگه _____
5 برگه _____
3 برگه _____
3 برگه _____
2 برگه _____
2 برگه _____

5 برگه _____
5 برگه _____
5 برگه _____
7 برگه = 4 + 3
7 برگه = 4 + 3
* * *

10 = 2 + 2 + 3 + 3

زندهبارى هندى كو راوهستانين وى ژى جؤره موسيقايهكى ددهنههؤزانى و ريتا وى
خوهشتر ليدكه ن.ههروهسا د ريتا ناخؤزيا وندا ژى ئەف هونهرين لحوارى د
بهرجهسته نه:

5 برگه _____
5 برگه _____
5 برگه _____
5 برگه _____
5 برگه _____

1. رهگه زدوزى / رهگه زدوزيا نه تهمام: ژؤر - ژير / شهفه - رهفه - ئەفه /
2. بهرامبهرى (د ئيك كيلگا واتا بيدا بن.): (زهفى - بيدر)، (ژؤر = ژير)

ژیر ناڤنی چوارچوڤنی نازاد هاتیه نافراندن، د فنی چوارچوڤنیدا ب گشتی (په یف، پارهستان، کاریگری) و ب تاییهتی (هزر) و جوری گه هشتنا هزری، پوئی خوه هیه؛ نهک نیقه دیرین هندی یهک - ههفهژمار- و بهندکری ب سهروا و کیش و دورهیلهکا تاییهت. نهف هوزانه سهروای بارودوخین گران و نهخومش، ب هزرهکا فهکری و د چارچوڤهکا نازاد دا هاتیه دارژتن، ب پامانهکا دی، په یف و هزر و دهستهواژه، ژ چارچوڤنی بهندی کلاسیکی رزگار بووینه و زور نازادانه د چارچوڤنی رووپه لیدا دله یزن. په نگه دانا نه فنی نازادین د شتوای هوزانیدا خویا دیت، کو بیی ترس، بهلکو ب زمانه کنی ره خنه بیی توند گشت کار و کریارین پوئی شه رمار و رسوا دکهت. ههلبهت (گوند) وه کو نافه کنی دیار کری د نه فنی هوزانیدا نه هاتیه ده ستیشانکرن کو مه بهست کپژ همی جوگرافییه و خویایه کو گشت (کوردستان) جه و وار و گوندی هوزانیه. وهک خویایه (گوند) وهک رووپه رهک و ژ لاین جوری (جه) به، چارچوڤه کنی نازاد و فه کریه کو ب تتی زولم و زورداریا دوژمنی شیا نه فنی همی بیخیته د چارچوڤه کنی بهستی و سنوورداریکا.

6. پوئی

بیگومان لویف نویاتی، هونه ری پوهانیژی ژی بهر ب نویوون و هزرین نویفه چوو؛ چونکی هزرا گشتی یا هوزانیه نوی بیوو، کهواته پیکهاتا هونه ری پوهانیژی ژی راسته وخو نوی بوویه و لویف باهت و هزر و مژارین نوی هاتینه دارژتن. - ههر وهکی بهری نهو د بهندا کیش و موسیقا هوزانیدا مه باس ل هونه ری جوانکاری ژ هونه ری گشتی پوهانیژی کری. - د هونه ری پوئی پوئی، خه یالا کلاسیکی، دینی، سوفیگری، هاته گوهرین و بهر ب ناشوین نوی و نه ته وهی و سهرده میانه فه چوو.

نمونه:

ر. گوندی مه ئالفی باه (لیکچواندن)

لیچوو: گوند

لهوچوو: ئالف

ئامرازی لیکچواندن: نینه (وهکی)

پوئی لیکچوونی: ویران، بیی نافه روك، خالی، قلاهی، ...

لویف فه کولینی، ره خنه یین پوهانیژی زانین نه ده بیاتا کلاسیکی، د نه ده بیاتا کلاسیکیدا لیکچواندن لسهر بناخی نیکیا سالوخهت و سیفاتین نیریک دهاته ئافاکن، لینی د

3. هه فدی (ژلانی واتیفه هه فدی بن.): (نارینک ≠ زمار)، (لایلای ≠ هاوار)

4. هه فواتای (په یفه کنی چند واتا هه بن.): (ل دور = ل رهخ)

5. دووباره کرن:

أ. دهنگ / ستوونی: (ک: 15)، (ز: 6)، (ل: 19)، (ر: 25)، (ؤ: 11)، (ه: 54). و ...

ب. په یف / ستوونی: (گوند: 7)، (مه: 6)، (که لو: 5)، (نو: 3)، (هیشتا: 3).

ج. رسته / ستوونی: Ø

4. سهروا

ئیک ژ سهره کترین ره گزنی موسیقا هوزانا که فنا کوردیه؛ نه گهر د هوزانا که فندا کوت و بهند بوو بیت و ل که لهک حمان ل گوری چوارچوڤا هوزانی سه ره دهری لکهل هزرا هوزانیه کریه - بوغونوه سهروایا چوارچوڤا چوارینی جیاواز بوویه ژ یا قه سیده و غه زلی، ته رکیبه ند ب سهروایهکا جیاواز خوه ژ ته رجیبه ند و موسته زادن جودا کریه و... هتند. لینی د هوزانا نویدا هوزانیه نازادانه و ل گوری هزرا خوه، سه ره دهری لکهل سهرواینی کریه و هه لگری باری هزری و موسیقای و واتایی هوزانی بوویه. سهروا بریتیه ژ وان په یقین کو د بیتا ره سنا دویمه یکنیدا وه کهف بن. (10) کو د هوزانا نویدا ب رهنگه کنی دیر خوه نیشان دایه و نه وری ههروهکی مه گووی؛ بقی رهنگی بوویه کو ل گوری لیدانا دلنی هوزانیه و پاره ستانا هزری و لویف پیوستیا واتایی، موسیقایا نافهکی و نیقه دیری دایه هوزانی. ب شیهه کی گشتی دنی شینین بیژین کو سهروایا فنی هوزانی، سهروایهکا هه مه رهنگ یا خود نازاد و سه ره به سته. ژ وان په یقین کو بووینه په یقین سهرواینی د فنی هوزانیدا، وهکی:

(چیا - ئافا - با / رهوی = ا)، (هیثی - کانی - زهفی - برسی - تیتهی - رهژی - سوکی /

رهوی = ی)، (رویس - وه ریس / رهوی = س)، (که پهن - گهر دن / رهوی = ن)،

(هاوار - زیار / رهوی = ر)، (لاندک - زاروک / رهوی = ک)، (پوژ - بشکوژ /

رهوی = ژ)، (شهف - رهف / رهوی = ف).

5. چارچوڤ

نه فنی هوزانی، چوارچوڤی، خوه لکهل چه مکنی فنی قوناغی - نویوون - گونجاندیه و لویف دارژتتا هزرا هوزانی و کاریگری په یف و دهسته واژه یان، پیکهاتهکا نوی ل

ههروهسا دڤی هوزانیدا چهئین جارن په یقا (گوند) وهك په یقهكا خوازهبی هاتیه بكارهینان كو مه بهست پنی واتایهكا نهفهههنی، نانكو (مرؤف)، نهوین دناف گوندیدانه، كو بڤی چهئدی بهروفاژی نمونا سهری، هوزاشانی ب ریکا گشتی كو (گوند)ه دهبرین ژ بهشی كو (مرؤف)ه كریه.

ش. ل گوندی مه گهلؤ!

...

ئو هیشتا مه و بوهارا هیشیا

خهونهكا

گهلهكا

دویره

دڤی كؤپلا هوزانیدا، ب زیرهكانه وینهیهكی جوانی فهاندنا هوزانا نوی و ب ریکا دهبرینهكا خوازهبی ژیری (مهجازا عهقی) هیقی و ئومیدین خوه بهرجهسته كرینه، چونکی هوزاشان شیاپه بابهتهكی ژیری (مهعنهوی) كو هیشیه، ب ریکا په یقهكا دیتر كو بهاره بهرجهسته بكت، ههروهسا شیاپه وینهیهكی ب هیزتر ب ئافرینیت، دهمی كو ئه و بهارا هیشیا ب خهونهكی نانكو ب بابهتهكی پنی نهنجام د شوپهینیت، ههرجههنده چی دیت د پاشهروژهكا دویردا بگههنه هیشین خوه.!!!

خوازهبی ژیری: بوهارا هیشیا... گهلهكا دویر

په یقا هاریكار: بوهار

مه بهست: هیشینی، خوش و گهش وهك روژهكا بهاری

بهلگه: چونکی هیقی وهك بابهتهكی مهعنهوی، ب دهسته ناهیت و بهرجهسته كرنا وی، هه بوون بو نینه، بتنی ب ریکا په یف و بابهتین دیتر كو ب رهنكهكی خوازهبی هاتینه و ئه و ژی په یقا (بوهار)ه.

ص. گوندی مه گهلؤ!

ل دؤراكانی نه

...

دههه لنی دچهرن.

خواستن (استعاره): گوندی مه دههه لنی دچهرن.

بؤ خوازراو: دوزمن

ژی خوازراو: دههه

ئهدهبیاتا نویدا ئهف ریزهیا نیزیکیا سیفانان پتر ژیک هاتینه دویر کرن. لهورا د ڤی هوزانیدا، هوزاشانی، (گوند) ب (ئالفی بای) لیکچواندییه، كو ریزهیا دویراتیا سیفانان پتره ژ ریزا وهكهفیا دنافهرا (گوند و ئالفی)دا، لنی هوزاشانی مه بهست پنی ئه و بوویه كو چهوا ئالفی كو ژ گیره و جوخیتی ب دهسته هاتی و ل دهمی دانهبای دندكا وی ژ پیشی و كاین هاتیه جوداكرن و ئهف ئالف پنی بیی نافهروژه، گوندی مه ژی پنی هاتیه چولكرن و خالیکرن و پنی فالایه ژ مرؤفان. ههروهسا د ڤی هوزانیدا، رهگهزی لیکچواندنی د فان دیرین هوزانیدا دیارن:

ز. هه می دل روژن

هه می بنهفش و نیرگر و بشكوژن

...

... بوهارا هیشیا

خهونهكا

گهلهكا

دویره

لیچوو: دل

لهوچوو: روژ، بنهفش، نیرگر، بشكوژ

ئامرازی لیکچواندنی: نینه (وهکی)

رووینی لیکچوونی: باقر، گهش، سافی، بیی كهر و کین،...

س. گوندی مه گهلؤ

روژهكی پنی ئافایه

هزارا ئالفی بایه

په یقا (هزار) وهك خوازه (مهجاز) هاتیه بكارهینان و مه بهستا هوزاشانی ئه و بوویه كو ریزهیا جارین سووتنا گوندی خوه ژ لاین دوزمناشه دیار بكت و ل جمی كو بیژیت گهلهك جارن گوندی مه پنی سووتی و ناهیتته هژمارتن، گووتیه (هزار) جارن هاتیه سووتن، وهك ئالفی بای لیهاتیه و بیی مرؤف لیهاتیه، كو ب رهنگی خوازهبی، ب ریکا بهشكی دهبرین ژ گشتی كریه.

خوازه ← واتایا فرههنگی ← واتایا خوازهبی (نهفهرههنگی)

هزار هژمارا هزار (بهش) گهلهك (گشت)

بهلگه (مه بهست): واته دوژمن وهکي نازهلین درنده گوندیان دکورن و ناهیلن.

درکه: ل گوندی شهفه

جور: ناشکرا

مه بهست: زولم و زورداری.

بۆ خوازراو: دهه به

7. وینه

ژی خوازراو: نازهلی گیا خوار

وینه؛ دیمه نین هزری بین هوزاشانینه کو ب زمانه کی خه یالی، ئەندیشه و ههست و

بهلگه (مه بهست): چونکی دهه به نازهله کی گوشت خوره، لی چه رین کاره که بۆ

سۆزین خوه بین تیکه ل ب موسیقی، تیدا بهرجهسته دکهت. که واته "وینه

نازهلین گیاخوار بکار دهیت، له ورا ب رهنه که کی خواستن ئەو کارئ نازهلین گیاخوار

ئەندیشه به کی ناوینه بووه به حقیقهت و حقیقه تیکه له خووه پهنا دهباته بهر ئەندیشه

بۆ نازهلین گوشت خوار بکارهاتیه. ههژی گووتنیه کو هوزاشانی ب هوستایانه دوو

و وینهش خواره و دروسته و له گه ل چرکه ساتی ئیلهامدا له دایک ده بێت." (11)

وینه بین خواستی د رسته په کا ده رپیندا بهرجهسته کرینه کو ئەو زی هه ر دوو

واته خه یال و ژبور تیکه لی هه ف دین و پیکهاتا هزریا هوزاشانی نیشان ددهن. ئەف

جورین خواستین ناشکرا و فهشارتینه، چونکی د وینه بی ئیکیدا دوژمنی گوندی

هوزانه - گوندی مه - پینچ بهنده؛ کو هوزاشان دهه ر بهنده کیدا، تابلویه کی ژ گوندی

خوه ب (دهه به) لیکچواندیه، لی د ئاخفتنا خوه دا ب تنی لایه نه کی وه که فیا وان دوو

خوه بهرجهسته دکهت و ب وه سه فا لیکدای، وینه بین تراژیدین گوندی خوه د

تشتان کو دهه به به گووتیه و بقی چه ندی خواسته کا ناشکرا ئافرانده به و د وینه بی

تابلویه کا گشتیدا دکیشیت. ئەو په یف و دهسته واژه بین ده رپینی ژ کاره سات و

دوویندا ئەو دهه به کو نازهله کی گوشت خواره، ب نازهلین گیاخوار لیکچواندیه و

تراژیدین مهن دکهن زی هه ر ئەو روخساری هوزانیه کو په یف، هه م وی دیمه نی

بقی چه ندی وینه به کی خواستنا فهشارتی ئافرانده به.

— تراژیدی — وینه دکهت و هه م دهنگی وی بلند دکهت؛ له ورا دئ شینین بیژن

چ. ل گوندی مه گه لو!

کو په یف هه م هه لگرن و اتا بینه و هه م هه لگرن ئاواز و تونا وی و اتا بینه.

(ئالفی باهه، دهه به لی چه رن، شقانی رویسه، بی که بهن، فه کیش گه ردهن، هاوار،

شقانی رویسه...

زئار، ره ژد سۆتی (زارۆک د سۆتینه)، شه ف، ره ف، خه ونه کا گه له کا دویر)

ئه فین ل خوارئ ئەو باههت و ته وه رین ده قینه کو هه ر کو باهه به ک ب هه فرا پیکه اتا

...

وینه به کی دروست دکهت و ب گشتی د باهه تی ره شینینیدا، ویتی تازی، نه خه وش،

ئو هیشتا شه فه

نه هه مته تی و نا ئومیدیا ملله تی کورد وینه دهت:

هه ره سا دوو دیرین (شقانی رویسه) و (ل گوندی مه گه لو هیشا شه فه) ب

1. ویرانکر

رهنه کی درکه بی هاتیه ده رپین کو سه رباری ئاسایی و هه بوونا وان دوو رستین

2. داگیرکر و هه ژاری

ئاخفتنی کو چی دیت د راستیدا شقان بی بی جلاک بیت، ئانکو ئەو ده می د

3. سیداره دان و شه هیدکر ← ره شینینی (ویتی مهن و

ئاخفت هیشتا شه ف بیت، لی ب رهنه کی درکه بی و نه راسته وخو دوو واتا و

گشتینی هوزانی)

تیکه هشتنی، جیاواز ژ رستین ده رپینی دروست دین، ئەو زی واته شقان مرۆفه کی

4. سووتن و ئاواره کرن

هه ژاره و ژ لای ئابووری و دارایشه تشته ک نینه. هه ره سا گوند زی هیشتا بی دین

5. خه ونا بی هیشی بوون

زولم و زورداریشه، کو چه و شه ف یا ره ش و نه خه وشه و مرۆف نه شیت

ب گشتی ئەف هه ر پینچ باهه ته، تابلویا میژوو یا ره شا ملله تی کورد نیشان ددهن کو

ده رکه فه تی، گوندی مه زی ژ لای دوژمناشه زولم و زورداری یا لی هاتیه کرن و

ئەف ملله ته ب دریزه یا دیرۆکی تووشی نه هه مته تی و نه خه وشیان بووینه؛ هه ره کی

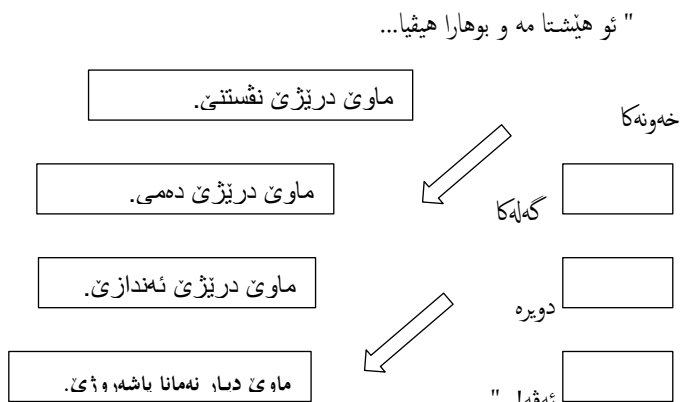
که سه ک نه شیت ب نازادی تیدا بژیت.

ل ده ستپیکنی دبیژیت: روژه کی بی ئافایه و هزارا ئالفی باهه!

درکه: شقانی رویسه

مه بهست: هه ژار

ول دوماهیکی ژئی داکوکی ل سەر هزرا خوہ دکەت کو بئ ئومیدی و رهشینی تیدا هاتیه وینه کرن:

و بئ چەندی ژئی هوزاشان، وینهیهکی پلهی / دهرهچکی دروست دکەت کو بهرف خواریشه دجیت و هیثی و ئومید لئ قوت دین؛ واته ئەگەر ل دەستپێکنی و لگه " بوهارا هیثیا " بیجهک ب هیثی بو بیت، ل دوماهیکی وئیی تراژیدی بئ هیثی زال دبیت و رهشینی تیدا گهلهکا کویر و دویره، ب رهنگهکی کو سهکراتین مرفی نیشا خوینهری ددهت و هیدی هیدی ئەو خهون دهیتته کوشتن. لئ لگه هندی ژئی هوزاشان وان دیمه نان وهک ههفریکهکی ل هه مبهری کار و کریار و هزرین دوزمنان وینه دکەت کو ل هه مبهری دیروکا رهش، مهتالی ب هیژی بهرگری بیت.

8. ئیکهتیا باهتی

مهرم ژ ئی چەندی، بیکهه گریدانا زنجیرا هزریا هوزاشانیه؛ واته گشت دیرین هوزانی ب وه ریسه کیشه، ب ههف هاتنه گریدان و ناییت ئەو وه ریس بهیتته قهتاندن؛ چونکی کاریگری ل سەر هزرا سه رهکیا هوزاشانی دکەت:

1. خرابکرنا گوندی.
2. داگیرکرن و سوود وهرگرتن ژ داهاتی گوندیان.
3. سینداره دان و شهیدکرن و ژناقبرنا مللهتی کورد.
4. سووتن و ویرانکرنا گوندی.
5. رهفین و پاشهروژهکا رهش و بئ هیثی.

گشت ئەف خالین سهری ب ههفری میژوویا نه هه ماتی و نه خوهشی و دهره دهریا مللهتی کورد و زولم و زورداریا دوزمن و داگیرکهرین وان نیشان ددهت؛ زیده باری هندی کو مللهتی کورد مللهتهکی " دل روژ و هه می بنهفش و نیرگر و بشکوژن "

ئهگەر ئەم ل هندهک ژ وان وینهیان بنیڕین، دئ شتین بیژین کو تابلو زور ب هویری هاتینه کیشان:

ل دوزا کانی نه .. ❖ گوندی د تیهنی نه!
 ل رهخا زهفی نه .. ❖ گوندی د برسی نه!
 زهفی = گه نم، جه، برنج، نوک، ... = خوارن ❖ خه لک ژ برسادا دمريت.

چونکی دهه به لئ د چهرن (چونکی ژ لای دوزمنیه زولم لئ دهیتته کرن).

هوزاشان ل گهلهک هه مان، وینه بئ دناف وینهیدا د ئافرینیت؛ واته وینهیهکی چویک دئیکهته دناف وینهیهکی مهزندا. هه رچهنده کاریگریا وئیی مهزن ژ هه بوون و کاریگریا وئیی چویکه؛ و رهنگه مه ره ما هوزاشانی ئەو بیت کو ئەف کاره ساته د مهزن لئ ئەم ب چاهه کی چویک بهری خوہ ددهینه وان نه هه مته تیان. هه رچهنده گشت ئەف کاره ساته د مهزن لئ پیوسته هیثی و ئومید ب پاشه روژا روهن ژ دهست نه دهین یان ژئی:

1. لاندک رهژی نه. ❖ 3. لایلی ❖ هاوارن
 2. زاروک د سوئی نه. ❖ 4. نارینک ❖ زئارن
- چوار تابلوین چویک
 د تابلویهکا مهزندا

هوزاشانی، ژ بو جهختکرن ل سهر مهزانتیا کاره ساتی و کاریگریا رویدانی، دیمه تین خوہ بیس و پاش کرینه و گهلهک جه مسهرین هه مبهری بهک ئافراندینه. دبیت ب ئی بهکی فیایه لوژیکی هیزی ب شکاندنا لوژیکی ریزبوونا رویدانی بشکینیت و ریسوا بکەت، ههروه سا بئ چەندی بئ فیای؛ هه م تارپاتیا تابلوین گوندی مه پررهنگتر بکەت و هه م چافین بینهری پتر ب ناخی کاره ساتا مهزنا تابلوین مژویل بکەت و هه م د وینه کی مهزنتردا باس ل مهزناهییا کاری درندانه و نه مروفانه یا رژیا وی سه رده می بکەت.

جه مسهرین هه مبه ر :

- ئالغی بای، دهه به، برسی، تیهنی، رويس، وه ريس، هاوار، زئار، رهژی، سوئی، شهف، رهف، جیا، رویار، ئافا، کانی، زهفی، بیدهر، روژ، بیدهر، بنهفش، نیرگر، بشکوژ، بوهارا هیثیا

و بقی چەندى ئەفە دايتتە كۆپىتكا گەشبینى و ئومىدا ھوزاشانى و گوندىان ب پاشەرۇژا خويەيا دوير، دوير، دوير؛ و ونداكرنا گشت كارەسات و ژ بېركرنا ھەمى قوربانىدانىن مللەتى خوە / گوندىى خوە / وەلاقى خوە. لى چونكى ئەف كارە نەكرە، راستەوخو مەزىنتىن جۇرى بەرگىنى نىشا خوينەر و بىنەرىى خوە / مللەتى خوە ددەت.

9. خالەندى

ب گشتى خالەندى دەھوزانىدا ھەم ھەلگىرى بارى واتايە و ھەم ھەلگىرى پىتم و موسىقا و تونى ھوزانىيە. واتە ھەم واتايا ھوزانى ب خالەندىتە تام دىت و ھەم خوينەر ب قى چەندى و ل دەمى خواندىن پىتەكا تايەت و لىكدايى و لگۆرەى ھەم سەرەكيا ھوزاشانى، دى دەتە ھوزانى. دقنى ھوزانىدا، ھوزاشانى ب چەند نىشانەيان سوود ژ خالەندىن وەرگىتە: (! / / .. /). كۆ بى گومان ئەف نىشانە و خالەندىيە دەپرېنى ژ ناخ و چەمكىن ھەزرىن ھوزاشانى دكەت و خوينەر ب ساناهىتر و باشتر وان چەمكىن تىدگەھىت. زىدەبارى ھندى ئاواز و تونى تايەتى شىسەرى، دگەھىتە خوينەرى و خوينەر ب ساناهىتر و زوىتر ھوزانى دخونىت و باشتر تىدگەھىت.

(1): ئەف نىشانە بىتى ژبۇ سەرسورمانى ناھىتە بكارىنان، بەلكو ژبۇ (جەختكرن، كىمكرن، رەح و بەزى، ترانەپىكرن، شك و گومان، ئەمرونەھى، ئارەزو و ھىشى، ئىش و ئازار، دوعا، ھابداركرن، دەستخوشى كرن و... ھتد. (12) دەھىتە بكارىنان. (2): نىشانان راوەستانەكا كورتە. (ئەف نىشانە بو جوداكرنا رستەيان ژ ھەقدوو دەھىتە بكارىنان. (13) كۆ ھەم ھوزاشان و ھەم خوينەر زۆر كورت بىھنا خوە فەدەت و ل دويقتا راستەوخو بەردەوامىي دەدەتە فەھاندن يان خواندىن.

(..): ھەلبەت (... دىروستتەر: دەمى ئاخىتن بدوماھىك نەھاتىت، بكاردەھىت؛ يان قالەھيا دناقبەرا ھندەك پىزانىنان و ھندەك رستەياندا و... ھتد(14). و ھندەك جاران ژى وەكى فەژەنەكى، دەپرېنى ژ فەژنا دەنگى دكەت:

(ئو ھىشتا شەفە..) واتە دەنگەھدان و كورياتيا دەنگى مروفيە د تارپاتيا شەفیدا. (ئو ھىشتا رەفە ..) واتە رەفەن بەر ب چىايىن كوردستانى و فەژنا دەنگى ھاوار و قىزىن زارۇكان ل چىاي.

(.): لىدوماھىكا رستەيىن خەبەرى يان دارشتى دەھىتە بكارىنان(15). و دەپرېنى ژ ب دوماھىك ھاتنا ھەزرى دكەت.

ئەگەر ژ گۆشە نىكاپەكا دىتر بەر ب تابلۇيا پىنج (5) ىقە پىچىن؛ چەند وئەنەكەن ھەمبەرى ھەف دىيىن:

1. ھەمى دل رۇژن

ھەمى بنەفش و نىزگر و بشكۆژن

كۆ دەپرېنى ژ ھەبوون و نەمريا ھىقى و ئومىدىن گەلى خوە / گوندىان دكەت، كۆ بىگومان د كۆپىتكا نەخوشى و كارەساتاندا، چرىسكا گەشا ھىشان د دلىدا دىرسقىت و پوناھى ژى دەپەشىت. لى د بەردەواميا ھوزانىدا ھەمبەرى قان ھەر دوو نىقە دىران ھاتىە گووتن:

2. ئو ھىشتا شەفە..

ئو ھىشتا رەفە..

ئو ھىشتا مە و بوھارا ھىشيا ..

خەونەكا

گەلەكا

دويرە

ئەفە!

لى ھوزاشان دشىا ب پىش و پاش كرنا قان دىمەنان ئەنجامى گشت ھوزانى بگوھرىت؛ لى نەقيايە ژ ھا و كارىگەريا قوربانىدانا مللەتى خوە و ھەروەسا بەرفرەھيا زولم و زۆردارى و كارەساتى كىم بکەت و ناراستەوخو دەپرېنى ژ پاشەرۇژەكا تارى و نەدىار دكەت. و ئەگەر جىگۆركى كىرنا دا بى رەنگى بىت:

ئو ھىشتا شەفە..

ئو ھىشتا رەفە..

ئو ھىشتا مە و بوھارا ھىشيا ..

خەونەكا

گەلەكا

دويرە

ئەفە!

ل گوندىى مە گەلۇ

ھەمى دل رۇژن

ھەمى بنەفش و نىزگر و بشكۆژن

گوند هزرا ئالفی بايه!

گوندی د برسی نه!

گوندی د تیهنی نه!

هری فه کیش گه رده نه!

خه ونه کا گه له کا دویره نه فه!

په نکه نهف سه رسورمانه ژي ژ بو بهختی رهشی ملهتی وی بیت کو (گوندی وی
 روزه کئی ین ئافیه و هزارا ئالفی بايه!) یان ژي ژ بهر هه بوونا فان هه می (چیا،
 رویار، کانی، زهفی، بیدهر، هری و ... هتد). لئ هیشتا (گوندی د برسینه، گوندی
 د تیهنینه، شقانی رویسه و ... هتد). یان ژي ل دویمه کی ب نیشانا سه رسورمانی
 گشت رویدانان ب دویمه کی دهینت کو دهر پینی ل هیفی و ئاره زوبه کا کویر و
 دویر دکهت کو بیگومان نهف هیفه نه هاتیه دی و ناهینه دی. له ورا ب لینیزین ل
 گشت نیفه دیران، دئ بینن کو خالهنه دیا تیدا هاتیه بکار ئینان و فه گپر د گشت
 رسته بین خودا ب هویری و ل گورهی هزر کرنی و لویف گرنکیا په یشان و
 کاریگه ریا وان و هزرا کار تیکرنی و بهرجه سته کرنا هه بوونا راستیا گوندی خوه، هه
 پهف و هه خالهنه دی بکار ئینانیه و نه گهر ژ دهستپیکنی بهری خوه بدهینه هوزانی
 دئ بینن د سروشتیدا و ژ تشتین مهزن دهست پیدکته: (چیا - رویار - کانی
 - بیدهر) و ب بکار ئینانا خالهنه دین هه فه گپر ب خوه دهلیقا هزر کرنی ددهته خوه
 و هه فئ دهلیقی ددهته خوینهری خوه ب په نکه کئی کو گوئی وی ل دهفی فه گپری
 بیت، کا د دویشا دئ چ هینه گووتن. ههروهسا زیده باری فی چندی فه گپر ل
 دهستپیکنی په یشا (چیا) بکارهینایه، وهك (سه رکه شی، ب هیزی و خوراگری) کو
 سه مولا هه بوونا هیزا که فنارا گه لئ کورده و ل دویشا (رویبار) ه، کو رهوانی و پاکیا
 ملهتی و بهر دهوامیا ژیا فی نیشان ددهت. نه گهر بهری خوه بدهینه په یشا (کانی) دئ
 بینن کو پاکي و بیگهردیا ملهتی کورد نیشان ددهت کو هیز و شیاینن خوه ژ چیا بین
 سه رکهش وهردگری و گشت (زهفی و بیدهر) ین کوردستانی وهك دهر گه فی رزق و
 ژیا نا خه لکی پیته بهنده.

☆☆☆: سئ سستیر یا خود کویله کویله بوونا هوزانی؛ واته هوزانان
 په رده ب په رده دیمه نین تراژیدیا گوندی خوه نیشان ددهت و زور زیره کانه و ب
 وه سفه کا ساده یا راستگویانه دیمه نین گوندی خوه نیشا خوینهر / بینهری ددهت. کو
 هه م دیمه ن و تابلو ب روونی یا دیار و ئاشکه را بیت و هه م کاریگه ریا هه ر تابلویه کی
 ژي یا بهیزتر بیت؛ سه ره پای هندئ کو ته وه رین باسئ خوه ژي ب هوشیاری لسه ر
 وان کوردانان دابهش کرینه.

گوندی مه گه لو!

ل ژور چیا به،

ل ژیر رویاره،

...

گوندی مه گه لو

ل دؤرا کانی نه ..

ل ره خا زه فی نه ..

زه فی و بیدهرن ..

سه ره پای فی چه ندی هه می دئ شیین بیژین کو هوزانان ژور زیره کانه خالهنه دی
 بکار هینایه کو د سه رخ پراکیشن؛ بو نمونه ده می نیشانا کوما (،) بکار دهینت، ب
 راوه ستانه کا کورت و ژور کورت، وه سفا گوندی خوه دکهت، لئ ده می نیشانا خال
 (.). دهینه دانان، رسته و کار ب دویمه کی دهین و هوزانان راستیا وی کاری د
 چه سپینت دانیدانی ین دکهت:

لایلا ی هاوارن.

نارینک زیارن.

لاندک رهژی نه.

زاروک سوئی نه.

هه می دل روژن.

لئ لگه ل هندئ ب سه رسورمانیه بهری خوه ددهته:

گه لو!

ل گوندئ مه گهلؤ!

شقان ئ رويسه..

بن بن كه پهنه..

هرى وه ريسه..

فه كيش گه رده نه!

3

گوندئ مه گهلؤ!

ل ژور چيايه،

ل ژير رويايه،

روژه كئ بن تافايه و

هزارا تالفئ بايه!

1

ل گوندئ مه گهلؤ!

هه مى دل روژن.

هه مى بنه فش و نيرگر و بشكوژن

ئو هئشتا شه فه ..

ئو هئشتا ره فه ..

ئو هئشتا مه و بوهارا هيثيا ..

خه ونه كا

گه له كا

دويره

ئه فه!

5

پينج تابلؤين تراژيدى:

ل گوندئ مه گهلؤ!

.لايلاى .. هوارن

.نارينك .. زيمارن

.لاندىك .. ره ژى نه

.زاروك .. د سؤتى نه

4

گوندئ مه گهلؤ

ل دورا كانى نه ..

ل رمخا زهفى نه ..

زهفى و بيدهرن ..

دهه به لئ د چهرن ..

گوندئ د برسى نه!

گوندئ د تئهنئ نه!

2

1. پاراستنا رهسنا پهتیا وهلاقی ب بکار ئینانا پهتین پهتین کوردی زور یا جینگیره.
 2. هه‌بوونا ده‌ستپنیک و نافهند و دویمه‌یه‌ک وهک درامایه‌کا تراژیدی د فنی هوزانیدا یا به‌رجه‌سته‌یه.
 3. گشت وینه دیمه‌کن گشتیی میژوو یا رهش و نه‌خوه‌شا ملله‌تی کورد نیشان ددهن.
 4. گشت ره‌گه‌زین هوزانی: (زمان، موسیقا، وینه، ... هتد) ب هه‌فرا هیزا ره‌سنا پهتیا نه‌ته‌وه‌بی د‌تافرین.
 5. هوزان د نافه‌پروکه‌کا ره‌شینی‌دایه.
 6. ب گشتی نافه‌پروکه‌کا هوزانا گوندی مه‌زی بوویه پشکه‌ک ژ روخسار و بینکها‌تا سه‌ره‌فیا هوزانی ژ پیخه‌مه‌ت به‌رجه‌سته‌کرنا ره‌ه‌ندئ ئیستاتیکی د‌قی.
 7. گشت هونه‌رین روونبیزی ب بینکها‌ت و هزرین نویقه، د هوزانیدا یین هاتینه بکاره‌ینان.
 8. هوزاشان یی شپای دوو وینه‌بین خواستنی د ئیک وینه‌دا به‌رجه‌سته‌بکه‌ت.
 9. گه‌شینی ئیک ژ بنه‌مایین هوزانا به‌گرپییه، کو د فنی هوزانیدا زور لاواز خویا بوویه.
2. ژنده‌ری به‌ری، هه‌مان لاپه‌ره.
 3. هه‌مان ژنده‌ری، لاپه‌ره (147).
 4. مینت میر صادق، (1376)، واژه‌نامه هنر شاعری/ فرهنگ تفصیلی اصطلاحات فن شعر و سبک‌ها و مکتب‌های آن، چاپ دوم، چاپ مبین، نشر کتاب مهناز، تهران، ص (173).
 5. جی‌ای‌کادن، (1380)، فرهنگ توصیفی ادبیات و نقد، ترجمه: کاظم فیروزمند، چاپ اول، چاپ غزال، نشر شادگان، تهران، ص (167).
 6. دکتر سیروس شمیس، نقد ادبی، ...، ص (150).
 7. هه‌مان ژنده‌ری، ل (147-165).
 8. مؤید طیب، (1992)، ستران و به‌فر و ناگر، دهوک، ل (27-29).
 9. د. مسعود جمیل رشید، (2015)، قوناغین کیشناسییا هوزانا کوردی، چاپا ئیکتی، چاپخانا خانی، دهوک، ل (132).
 10. عزیز گوردی، سه‌روا، (1999)، چاپی به‌کهم، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی روشنی‌بیری، ده‌زگی ئاراس، هه‌ولیر، ل (24-27).
 11. د. فه‌ره‌اد قادر کریم، (2012)، بنیاتی وینه‌له‌ شیع‌ره‌کانی (حه‌مدی)‌دا، چاپی به‌کهم، چاپخانه‌ی روزه‌ه‌لات، هه‌ولیر، ل (36).
 12. غلام‌رجا حیدری، (1383)، ادبیات پیش دانشگاهی، چاپ سوم، چاپ و صحافی زیتون، قم، ص (15).
 13. د. نه‌رمان عه‌بدوللا خو‌شناو، (2016)، پوخته‌یه‌ک له‌ ریزیازی توژی‌نه‌وه، چاپی به‌کهم، چاپخانه‌ی هیتی، هه‌ولیر، ل (95).
 14. غلام‌رجا حیدری، ادبیات پیش دانشگاهی، ...، ص (4).
 15. هه‌مان ژنده‌ری، ل (2).

لیستا ژنده‌ران

ب زمانی کوردی

1. عزیز گوردی، سه‌روا، چاپی به‌کهم، (1999)، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی روشنی‌بیری، ده‌زگی ئاراس، هه‌ولیر.
2. د. فه‌ره‌اد قادر کریم، بنیاتی وینه‌له‌ شیع‌ره‌کانی (حه‌مدی)‌دا، (2012)، چاپی به‌کهم، چاپخانه‌ی روزه‌ه‌لات، هه‌ولیر.
3. مؤید طیب، (1992)، ستران و به‌فر و ناگر، دهوک.
4. مسعود جمیل رشید، (2015)، قوناغین کیشناسییا هوزانا کوردی، چاپا ئیکتی، چاپخانا خانی، دهوک.
5. د. نه‌رمان عه‌بدوللا خو‌شناو، (2016)، پوخته‌یه‌ک له‌ ریزیازی توژی‌نه‌وه، چاپی به‌کهم، چاپخانه‌ی هیتی، هه‌ولیر.

ب زمانی فارسی

1. جی‌ای‌کادن، فرهنگ توصیفی ادبیات و نقد، (1380)، ترجمه: کاظم فیروزمند، چاپ اول، چاپ غزال، نشر شادگان، تهران.
2. دکتر سیروس شمیس، نقد ادبی، چاپ چهارم، (1383)، چاپخانه‌ی رامین، انتشارات فردوس، تهران.
3. غلام‌رجا حیدری، (1383)، ادبیات پیش دانشگاهی، چاپ سوم، چاپ و صحافی زیتون، قم.
4. مینت میر صادق، واژه‌نامه هنر شاعری/ فرهنگ تفصیلی اصطلاحات فن شعر و سبک‌ها و مکتب‌های آن، (1376)، چاپ دوم، چاپ مبین، نشر کتاب مهناز، تهران.

په‌روانز

1. دکتر سیروس شمیس، (1383)، نقد ادبی، چاپ چهارم، چاپخانه‌ی رامین، انتشارات فردوس، تهران، ص (146).